

Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum

Wydział Farmaceutyczny

Dr hab. Maria Walczak
Katedra i Zakład Toksykologii
ul. Medyczna 9, 30-688 Kraków
e-mail: maria.walczak@uj.edu.pl; tel. +4812/6205630

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr Ewy Bartosińskiej

pt.: „Opracowanie bioanalitycznych metod oznaczania tokochromanoli w tkance tłuszczowej pochodzącej z gruczołu piersiowego kobiet”

wykonanej w Zakładzie Farmakodynamiki Katedry Biofarmacji i Farmakodynamiki

Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej

Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

pod kierunkiem dr hab. Danuty Siluk

Przedmiotem badań pracy doktorskiej mgr Ewy Bartosińskiej są naturalne substancje znane pod ogólną nazwą tokochromanoli. Doktorantka podjęła się niełatwego zadania jednoczesnego oznaczania ośmiu naturalnie występujących homologów witaminy E, w tym czterech tokoferoli (α -T, β -T, γ -T, δ -T) oraz czterech tokotrienoli (α -T3, β -T3, γ -T3, δ -T3) w tkance tłuszczowej gruczołu piersiowego kobiet. Zagadnienia poruszane przez Autorkę są oryginalnym, nowatorskim podejściem badawczym, nie opisywanym do tej pory w literaturze naukowej przez innych badaczy, a ich wybór jest dobrze uzasadniony merytorycznie.

Problematyka pracy doktorskiej jest niezwykle interesująca z analitycznego punktu widzenia. Wiadomym jest, że wiarygodność oznaczeń w materiale biologicznym zależy zarówno od doboru i optymalizacji warunków przygotowania próbek do analizy, jak i od właściwie opracowanej i zwalidowanej metody bioanalitycznej. Wyzwanie to jest tym większe, im mniejsze jest stężenie oznaczanych składników w próbce. Należy pamiętać, iż w procesie przygotowania próbek do analizy trudności stwarzają składniki matrycy badanych próbek, które występują zwykle w znacznym nadmiarze w stosunku do analitów, będąc potencjalnym źródłem efektów interferencyjnych, i w konsekwencji błędów analitycznych.

Stanowiące przedmiot recenzowanej pracy doktorskiej metody jednoczesnego oznaczania ośmiu naturalnych kongenerów witaminy E w ekstraktach ludzkiej tkanki tłuszczowej pobranej z gruczołu piersiowego kobiet, z zastosowaniem detekcji masowej są oryginalne i zostały opublikowane po raz pierwszy. Dlatego też podjęte w pracy doktorskiej przez mgr Ewę Bartosińską zadanie zastosowania systemu wysokosprawnej chromatografii cieczerwnej sprzężonej z detekcją masową z jonizacją APCI lub w połączeniu z detekcją fluorymetryczną do oznaczania pochodnych witaminy E wpisują się w aktualny nurt badań, a tematyka poruszana przez Autorkę ma znaczenie praktyczne, w dziedzinach związanych ze zdrowiem człowieka, szczególnie w aspekcie potencjalnego zastosowania witaminy E w profilaktyce chorób cywilizacyjnych.

Z dorobku naukowego mgr Ewa Bartosińska wydzieliła pięć prac do doktoratu stanowiących osiągnięcie naukowe zatytułowane „*Opracowanie bioanalitycznych metod oznaczania tokochromanoli w tkance tłuszczowej pochodzącej z gruczołu piersiowego kobiet*”. Zostało one przedstawione w formie komentarza do monotematycznego cyklu 3 prac oryginalnych oraz jednej poglądowej, opublikowanych w okresie trzech lat (2016 – 2018), w czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym, takich jak *Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis*, *Talanta*, *Rapid Communication in Mass Spectrometry*, *Biomedical Chromatography* oraz jednego rozdziału w monografii *‘Vitamin A and Vitamin E’* wydanej przez Nova Science Publishers, Inc. w 2013 roku. Wszystkie prace są opracowaniami zbiorowymi, w czterech z nich Doktorantka jest pierwszym autorem. Łączny współczynnik oddziaływania publikacji jest wysoki, równy $IF = 11,157$. Do wszystkich załączonych prac Autorka zamieściła wymagane dla tego typu opracowania stosowne oświadczenia, które jednoznacznie wskazują na jej udział w planowaniu badań, przeprowadzaniu analiz, opracowywaniu i dyskusji wyników badań oraz przygotowaniu publikacji do druku. Pragnę zwrócić uwagę, iż miejsce opublikowania wymienionych artykułów stanowi o sile zawartości merytorycznej recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Praca doktorska mgr Ewy Bartosińskiej stanowi obszerne opracowanie, które liczy w sumie 190 stron i składa się z sześciu rozdziałów, takich jak część teoretyczna, cel pracy, część doświadczalna – skonstruowana z publikacji włączonych w rozprawę doktorską, podsumowanie i wnioski, bibliografia oraz oświadczenia współautorów. Całość opracowania poprzedzona jest spisem skrótów używanych w pracy. Rozprawa doktorska jest udokumentowana 75 przypisami literaturowymi, w zdecydowanej większości opublikowanymi po 2007 roku, ułożonymi w sposób logiczny i uporządkowany. Dysertacja

napisana jest poprawnym językiem i nie zawiera potknięć redakcyjnych. Doktorantka swobodnie posługuje się precyzyjnym językiem naukowym i adekwatnie stosuje terminologię związaną z przedmiotem pracy, a edytorska część dysertacji zasługuje na najwyższą ocenę.

Wstęp pracy jest napisany w sposób przejrzysty i zwięzły, a przedstawione zagadnienia poparte są bogato cytowaną literaturą. We wstępie pracy Autorka zamieściła wyczerpującą charakterystykę aktywności biologicznej związków z rodziny witaminy E, w przystępny sposób przedstawiła metody izolacji tokoferoli i tokotrienoli z matryc biologicznych i żywności oraz przybliżyła metody bioanalityczne oznaczania tokochromanoli z zastosowaniem współczesnych technik analitycznych. Wstęp dowodzi bardzo dobrej znajomości badanej problematyki, a na szczególne podkreślenie zasługuje skrupulatność, z jaką dokonała przeglądu metod analitycznych oraz sposobów ekstrakcji stosowanych do oznaczania badanych związków. Uważam, że opracowany materiał jest niezwykle przydatny dla innych badaczy zajmujących się podobną tematyką.

W celu pracy Autorka uzasadniła istotę i znaczenie podjętych badań oraz przedstawiła ogólne założenia pracy.

W Części doświadczalnej Doktorantka załącza kopie pięciu prac stanowiących rozprawę doktorską, które pozwalają na dokładne śledzenie zaplanowanych etapów badań i uzyskane wyniki. Bardzo duże wrażenie robi zakres podjętych przez Doktorantkę badań doświadczalnych. Należy podkreślić, że opracowanie metod ekstrakcji związków ze złożonego materiału, jakim jest tkanka tłuszczowa oraz optymalizacja i walidacja czułych i selektywnych metod bioanalitycznych wymagało przeprowadzenia dużej ilości czasochłonnych i pracochłonnych doświadczeń.

W pierwszej pracy, która jest rozdziałem w monografii Doktorantka przedstawiła charakterystykę fizykochemiczną, działanie biologiczne i profil farmakokinetyczny tokoferoli i tokotrienoli oraz zagadnienia związane z medycznymi i dietetycznymi aspektami suplementacji witaminą E, ze szczególnym zwróceniem uwagi jej na działanie ochronne w terapii przeciwnowotworowej.

Druga praca, o charakterze poglądowym opublikowana w Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis poświęcona jest rozwiązaniom analitycznym stosowanym do oznaczania tokoferoli i tokotrienoli w matrycach biologicznych i żywności z zastosowaniem systemów GC-MS oraz LC-MS. W opracowaniu tym bardzo szczegółowo omówiono metody

derywatywacji związków chemicznych, problematykę niedostatecznego rozdzielania chromatograficznego tokoferoli i tokotrienoli, z uwagi na podobieństwo strukturalne tych związków oraz trudności z jonizacją tokochromanoli w źródłach jonów pracujących pod ciśnieniem atmosferycznym.

Trzecia praca, o charakterze oryginalnym, opublikowana w *Talencie* dotyczyła opracowania i walidacji metody jednoczesnego oznaczania czterech tokotrienoli w tkance tłuszczowej gruczołu piersiowego kobiet, z zastosowaniem metody HPLC-APCI-MS/MS. Z uwagi na konieczność izolacji czterech związków w jednej próbce, w celu doboru mieszaniny ekstrakcyjnej, optymalizacji procedury ekstrakcji analitów do fazy stałej oraz wyłonienia parametrów wpływających na efektywność procesu, zastosowano nowatorskie podejście planowania doświadczeń oraz plany frakcyjne Placketta-Burmana. Na podkreślenie zasługuje fakt opracowania metod krótkich (10 min), z użyciem niewielkiej ilości próbki (100 mg) oraz zastosowania w procesie ekstrakcji związków odczynników przyjaznych środowisku. Oryginalną metodę zastosowano do pilotowego oznaczania tokotrienoli w tkance tłuszczowej gruczołu piersiowego u 9 kobiet obciążonych nowotworem piersi oraz zmarłych w wypadkach.

W czwartej pracy, która ukazała się w *Rapid Communication in Mass Spectrometry* skupiono się na poprawie odpowiedzi analitycznej tokoferoli i tokotrienoli w źródle jonów typu APCI, bazując na trybie śledzenia pojedynczego jonu i modelowaniu odpowiedzi analitycznej przy użyciu regresji LASSO. W efekcie finalnym nie uzyskano istotnej poprawy czułości i precyzji metody.

W pracy przyjętej do druku w *Nutrition and Cancer* opisano po raz pierwszy alternatywną metodę jednoczesnego oznaczania ośmiu tokochromanoli w tkance tłuszczowej z zastosowaniem wysokosprawnej chromatografii cieczowej z detekcją fluorymetryczną (HPLC-FLD), uzyskując istotną poprawę czułości i precyzji metody. Do uzyskania optymalnego rozdzielania chromatograficznego zastosowano nowatorskie podejście określane jako plan centralny kompozycyjny (CCD), oceniając wpływ szybkości przepływu fazy ruchomej, temperaturę kolumny oraz procentową zawartość metanolu w fazie ruchomej na rozdzielanie chromatograficzne pomiędzy δ -T i α -T3 oraz pomiędzy α -T3 i γ -T. W efekcie finalnym oryginalną metodę zastosowano po raz pierwszy do oznaczania stężenia pochodnych witaminy E w tkance tłuszczowej gruczołu piersiowego u 81 kobiet obciążonych nowotworem piersi, 8 kobiet po zabiegach chirurgii plastycznej oraz 10 zmarłych w

wypadkach, oceniając dystrybucję i stopień kumulacji konglomerów witaminy E w tej tkance. W badaniu tym, które było nowatorskie wykazano dużą zmienność międzyosobniczą w zawartości pochodnych witaminy E w tkance tłuszczowej gruczołu piersiowego kobiet, co ma istotne znaczenie w aspekcie rosnącego zainteresowania tokoferolami i tokotrienolami jako potencjalnymi związkami o działaniu przeciwnowotworowym.

Biorąc pod uwagę opracowanie czułych i szybkich metod równoczesnego oznaczania szerokiego spektrum pochodnych witaminy E, uzyskane przez Doktorantkę wyniki należy uznać za znaczącą nowość naukową i niewątpliwie duże jej osiągnięcie badawcze.

Pewną niedogodność stanowi brak w opracowaniu dyskusji wyników badań. Doktorantka przechodzi od razu do **Podsumowania i Wniosków**, gdzie podaje pięć wniosków dowodzących spełnienia założonych celów badawczych.

Pod względem edytorskim praca została zredagowana bardzo starannie. Pracę charakteryzuje duży ładunek naukowy oraz potencjalna wartość aplikacyjna opracowanych metod i procedur analitycznych. Uzyskane wyniki, które oceniam bardzo wysoko, świadczą o dużej samodzielności naukowej i badawczej Autorki, swobodzie poruszania się w zagadnieniach analitycznych, umiejętności rozwiązywania problemów metodologicznych, a także o jej dużej pracowitości i rzetelności badawczej. Uzyskane wyniki w znacznym stopniu poszerzają wiedzę w obszarze bioanalizy tokochromanoli, w trudnym materiale biologicznym jakim jest tkanka tłuszczowa. Na podkreślenie zasługuje stosowanie różnorodnych technik analitycznych i różnych detektorów celem osiągnięcia jak najwyższej czułości oznaczanych analitów, co jest niezwykle istotne w przypadku oznaczania próbek klinicznych.

Podsumowując, osiągnięciem naukowym Doktorantki jest unikatowe podejście analityczne w kierunku oznaczania homologów witaminy E, jako potencjalnych czynników przeciwnowotworowych, w tym:

- opracowanie wydajnych i przyjaznych środowisku metod ekstrakcji ośmiu naturalnych tokochromanoli z tkanki tłuszczowej gruczołu piersiowego kobiet, przy zwróceniu szczególnej uwagi na niejednorodność pobieranego materiału biologicznego, różne poziomy stężeń w osoczu oraz zróżnicowane właściwości fizykochemiczne pochodnych witaminy E,

- opracowanie i walidacja czułych, selektywnych i szybkich metod jednoczesnego oznaczania ośmiu naturalnych tokochromanoli w tkance tłuszczowej gruczołu piersiowego

kobiet z zastosowaniem dwóch technik: wysokosprawnej chromatografii cieczowej sprzężonej ze spektrometrią mas z jonizacją chemiczną przy ciśnieniu atmosferycznym (LC-APCI-MS/MS) oraz wysokosprawnej chromatografii cieczowej z detekcją fluorescencyjną (RP-HPLC-FLD), ze wskazaniem tej ostatniej jako referencyjnej do selektywnego oznaczania wybranych tokochromanoli,

- zastosowanie metody RP-HPLC-FLD do ilościowego oznaczania po raz pierwszy wybranych tokochromanoli w próbkach tkanki tłuszczowej gruczołu piersiowego u 99 kobiet, w tym pacjentek ze zdiagnozowanym nowotworem piersi, kobiet zdrowych po zabiegach chirurgii plastycznej oraz kobiet zmarłych w wyniku wypadków, co jest niewątpliwą nowością tych badań, unikatową, nie wykonywaną do tej pory nigdzie na świecie.

W szerokich, dobrze zaplanowanych i konsekwentnie wykonanych badaniach, przy użyciu nowoczesnych technik analitycznych, zwłaszcza spektrometrii mas, Doktorantka wraz z Zespołem, w którym pracowała uzyskała bardzo interesujące i wartościowe wyniki o znaczeniu zarówno poznawczym, jak i aplikacyjnym. z udokumentowanym zastosowaniem w klinice. Na podkreślenie zasługuje fakt, że badania przedstawione w rozprawie doktorskiej były finansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach konkursu 2013/11/N/NZ5/00164.

Reasumując należy stwierdzić, że spójny tematycznie cykl publikacji stanowiący rozprawę doktorską, większościowego współautorstwa mgr Ewy Bartosińskiej w opracowaniu koncepcji, wykonaniu doświadczeń, interpretacji wyników i przygotowaniu publikacji do druku, jest oryginalnym i kompleksowym opracowaniem dotyczącym metod oznaczania konglomerów witaminy E. Badania zawierają szereg elementów nowatorskich, zostały wykonane metodycznie poprawnie, z użyciem odpowiednich narzędzi badawczych, a Doktorantka przy ich wykonywaniu i opracowywaniu wyników wykazała się odpowiednią wiedzą merytoryczną i umiejętnością samodzielnego ich prowadzenia.

Lektura przedstawionej do recenzji pracy skłania do postawienia kilku pytań, o charakterze polemicznym.

1. W moim odczuciu streszczenie powinno zawierać elementy syntetycznego opisu wyników badań.

2. Pewien niedosyt budzi nie zamieszczenie w dysertacji rozdziału poświęconego dyskusji wyników badań.

3. Zamieszczenie szczegółowego komentarza do oznaczonych stężeń ośmiu tokochochromanoli w grupie kobiet ze zdiagnozowanym nowotworem piersi, w porównaniu do kobiet zdrowych przybliżyłoby znaczenie witaminy E w profilaktyce choroby nowotworowej. Jak zinterpretować różnice w zawartości całkowitej tokochochromanoli, tokoferoli i tokotrienoli w badanych grupach kobiet?

4. Czy uzyskane wyniki korelowano ze stopniem zaawansowania choroby nowotworowej u badanych kobiet?

5. Czy znane są informacje na temat zastosowanego u kobiet leczenia przeciwnowotworowego?

6. Ponieważ witamina E może być gromadzona w organizmie, a jej wchłanianie w jelitach zależy m.in. od obecności tłuszczów w pożywieniu oraz dostatecznego wydzielania żółci, zatem czy znane są informacje na temat statusu społecznego kobiet, sposobu ich odżywiania się oraz współistniejących chorób i przyjmowanych leków lub suplementów diety?

7. Czy na podstawie uzyskanych wyników możliwe jest ustalenie optymalnej dawki witaminy E u indywidualnej pacjentki?

8. Czy przewiduje się poszukiwania korelacji pomiędzy zawartością tokoferoli i tokotrienoli w tkance tłuszczowej gruczołu piersiowego a stężeniem tych związków we krwi kobiet?

We wniosku końcowym stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska, stanowiąca spójny tematycznie cykl pięciu prac pod wspólnym tytułem *„Opracowanie bioanalitycznych metod oznaczania tokochochromanoli w tkance tłuszczowej pochodzącej z gruczołu piersiowego kobiet”* w pełni odpowiada warunkom określonym w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. – *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dziennik Ustaw RP nr 65, poz. 595 z dnia 16 kwietnia 2003 r.) i wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego o dopuszczenie mgr Ewy Bartosińskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie, z uwagi na wysoką wartość poznawczą przeprowadzonych badań, uzyskania nowych, unikalnych wyników, poszerzających wiedzę na temat rozwiązań

analitycznych oznaczania konglomerów witaminy E w tkance tłuszczowej, a także ich wartość aplikacyjną oraz wyróżniający się dorobek naukowy Doktorantki, wnioskuje o wyróżnienie niniejszej rozprawy doktorskiej.

Kraków, 5 listopada 2018 r.

Katedra i Zakład Toksykologii UJ CM
Handwritten signature
dr hab. Maria Walczak
p.o. Kierownik

Pieczętka jednostki organizacyjnej recenzenta

NARIA WALCZAK

Imię i nazwisko recenzenta

dr hab. n. farm. / ADIUNKT z hab.

Tytuł/stopień naukowy/stanowisko recenzenta

Imię i nazwisko
doktoranta:

EWA BARTOSIŃSKA

Tytuł pracy doktorskiej:

Opracowanie bioanalitycznych metod oznaczenia
tolochromenoli w tkance tłuszczowej pochodzącej
z przeszłu pierośnogo lobot

WNIOSEK O WYRÓŻNIENIE PRACY DOKTORSKIEJ

Niniejszy zwracam się z wnioskiem do Rady Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego o wyróżnienie przedmiotowej rozprawy doktorskiej.

Uzasadnienie:

Z uwagi na wysoka wartość poznawczą
przepracowanych badań, uzyskanie nowych,
unikalnych wyników, poszerzających wiedzę
na temat rozkładu emalitycznych oznaczenia
tolochromenoli w tkance tłuszczowej
a także ich wartość aplikacyjną oraz
wyznającą się na doświadczenia Doktorantki,
wnioskuję o wyróżnienie niniejszej rozprawy
doktorskiej.

Maria Walczak

Katedra i Zakład Toksykologii UJ CM

dr hab. Maria Walczak
p.o. Kierownik

Zasady wyróżniania pracy doktorskiej

uchwalone przez Radę WF z OML w dniu 16.09.2014 r.

Praca doktorska może zostać wyróżniona przez Radę Wydziału poprzez podjęcie stosownej uchwały jeżeli spełnione są jednocześnie wszystkie warunki:

1. Wszyscy recenzenci pracy doktorskiej wystąpili w ramach przedłożonych pisemnych opinii z wnioskami wraz z uzasadnieniem o wyróżnienie pracy doktorskiej (załącznik nr 1). Wnioski o wyróżnienie składane w trakcie obrony pracy doktorskiej nie są rozpatrywane.
2. Po publicznej obronie wszyscy recenzenci podtrzymują (w formie ustnej) wniosek o wyróżnienie pracy.
3. Wyniki badań będących przedmiotem pracy zostały, do dnia przyjęcia pracy doktorskiej przez Radę Wydziału, ogłoszone w formie publikacji lub cyklu publikacji w czasopiśmie o łącznym współczynniku oddziaływania (*impact factor, IF*) wynoszącym co najmniej 3,0 (wartość IF wg JCR z roku opublikowania pracy). Doktorant w co najmniej jednej publikacji jest pierwszym współautorem. Artykuły przyjęte do druku uważa się za opublikowane.
4. Średnia wszystkich ocen z egzaminów doktorskich jest nie niższa niż 4,5 przy czym z dyscypliny podstawowej – jest ocena 5.

Rada Wydziału podejmuje uchwałę o wyróżnieniu pracy doktorskiej w tajnym głosowaniu większością $\frac{2}{3}$ głosów. Wyróżnienie następuje w dniu nadania stopnia doktora. Uzyskanie wyróżnienia uprawnia do ubiegania się o przyznanie nagrody naukowej Rektora GUMed.

Zasady wyróżniania osiągnięcia naukowego w postępowaniu habilitacyjnym

uchwalone przez Radę WF z OML w dniu 16.09.2014 r.

Osiągnięcie naukowe może zostać wyróżnione przez Radę Wydziału poprzez podjęcie stosownej uchwały, na wniosek Komisji Habilitacyjnej powołanej do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego z inicjatywy wszystkich recenzentów, jeżeli wyniki badań, stanowiące osiągnięcie naukowe, będące przedmiotem postępowania habilitacyjnego zostały ogłoszone w formie cyklu publikacji w czasopiśmie o łącznym współczynniku oddziaływania (*impact factor, IF*) wynoszącym co najmniej 15,0 (wartość IF wg JCR z roku opublikowania pracy).

Rada Wydziału podejmuje uchwałę o wyróżnieniu osiągnięcia naukowego w tajnym głosowaniu, większością $\frac{2}{3}$ głosów. Wyróżnienie następuje w dniu nadania stopnia doktora habilitowanego. Uzyskanie wyróżnienia uprawnia do ubiegania się o przyznanie nagrody naukowej Rektora GUMed.